

Schoolwandkaart *Strijdkperk Zuidoost-Azië* uit 1966 'Een fijne neus voor het kiezen van actuele onderwerpen'

In *Falks nieuwskaartenserie* kwamen zeer actuele onderwerpen aan bod, zoals *Verdeeld Duitsland* en *Israël 15 jaar*. Maar de actualiteit maakte elke kaart ook snel onverkoopbaar. *Strijdkperk Zuidoost-Azië*, geredigeerd door dé journalist van de 20e eeuw, Henk Hofland, was daarom de laatste in de serie.

Cartografisch Instituut Bootsma, in 1949 in Den Haag opgericht en later bekend als Falkplan-CIB, had in zijn reclame-uitingen geen last van valse bescheidenheid: 'het meest vooraanstaande commerciële cartografische bedrijf in Nederland'; 'elk cartografisch probleem – hoe ingewikkeld ook – kunt u door ons laten oplossen' en 'een hernieuwde ervaring van de Nederlandse cartografie!'

Een van de oprichters, Hendrik de Smit, had van 1900 tot 1933 al naam gemaakt als lithograaf en cartograaf bij de befaamde drukkerij J. Smulders & Co. en daarna bij drukkerij Mouton & Co. Bij Smulders legde hij met toeristenkaarten de basis voor de popularisering van de kaarten in Nederland. Zijn zoon Martinus de Smit zou als cartografisch leider van het CIB de traditie voortzetten en kwam in 1956 met het idee voor de oprichting van de Nederlandse Vereniging voor Kartografie. Het CIB bracht een reeks innovatieve producten op de markt, waaronder een in 1962 gestarte reeks schoolwandkaarten getiteld *Falks nieuwskaartenserie*. Nieuwskaarten werden al eeuwen gebruikt om recente gebeurtenissen aan een breed publiek uit te leggen, maar in scholen waren ze nog een onbekend verschijnsel. Een primeur had het CIB ook met de distributiewijze. De niet op linnen geplakte wandkaarten waren verkrijgbaar via een jaarabonnement van vier kaarten (gevouwen voor 24 gulden

en opgerold in een koker voor 30 gulden) en werden per post bezorgd. Scholen die het zich konden veroorloven, maakten er vervolgens echte schoolwandkaarten van, op linnen en aan stokken.

Politiek kanon

In deze serie sociaaleconomische schoolwandkaarten kwamen zeer actuele, vaak in het nieuws terugkerende onderwerpen aan bod, zoals *Bewogen Afrika*, *Verdeeld Duitsland* en *Israël 15 jaar*. Een recensent merkte op dat 'de hoofdredactie van deze kaartenserie een fijne neus heeft voor het kiezen van actuele onderwerpen'. De Vietnamoorlog was in 1965 door het Tonkin-incident (augustus 1964) en de daarop volgende massale Amerikaanse troepenopbouw een *hot issue*. Een wandkaart daarover mocht in de serie dan ook niet ontbreken. Het CIB zocht iemand voor de redactie van de wandkaart en het schrijven van de bijbehorende toelichting en wist met journalist en schrijver Henk Hofland (1927-2016) een politiek kanon aan zich te verbinden. Dat terwijl Hofland zijn handen vol had aan zijn werk als redacteur buitenland en vanaf 1964 als adjunct-hoofdredacteur van het *Algemeen Handelsblad*. Hofland zou bij zijn overlijden 'een van de monumenten van NRC Handelsblad' worden genoemd en werd in 1999 uitgeroepen tot 'dé Nederlandse journalist van de 20e eeuw'. Wandkaart en toelichting kunnen dan ook als

vroeg werk van de jonge Hofland worden beschouwd.

Cartografische knowhow

Nummer 13 in de serie, *Strijdkperk Zuidoost-Azië*, en de toelichting geven een verhelderend beeld van de complexe staatkundige en politieke veranderingen in dit gebied tussen 1945 en 1965. Dankzij de knowhow van het CIB zijn diverse cartografische technieken doeltreffend toegepast in deze sober gehouden kaart. De drie naast elkaar geplaatste bijkarten van hetzelfde gebied in 1945, 1954 en 1965 maken de staatkundige ontwikkelingen in de laatste twintig jaar zeer inzichtelijk. De proportionele symbolen in de hoofdkaart geven van elke staat duidelijk het aantal inwoners (zwarte cirkelvlakken) en de omvang van de strijdkrachten (soldaatpictogrammen) aan. De communistische landen zijn vuurrood gekleurd, net als de pijlen die de communistische infiltratie in Birma aanduiden. Deze kleur roept direct een associatie op met agressie en gevaar. Gezien Hoflands anticommunistische opstelling zal dat ook de bedoeling zijn geweest. De inzet links onder 'Bufferzone tussen Aziatische grote drie' is een fraai voorbeeld van een direct werkende, geopolitieke kaart. Niet alleen *Strijdkperk Zuidoost-Azië* maar ook de andere schoolwandkaarten uit de nieuwskaartenserie werden gunstig besproken door cartograaf Jacob Schokkenkamp in het *Geografisch Tijdschrift*. Wie bekend is met de kritische pen van deze ervaren recensent, weet dat dit een flink compliment is.

Houdbaarheid

Een nadeel van nieuwskaarten is dat ze snel een achterhaald beeld geven en dan onverkoopbaar worden. Dat zal de reden zijn waarom de *Falks nieuwskaartenserie* stopte na nummer 13, *Strijdkperk Zuidoost-Azië*. De laatstgenoemde kaart illustreert de korte houdbaarheid van nieuws. Zwarte pijlen gericht op

Schoolwandkaart *Strijdkperk Zuidoost-Azië* uitgegeven door Cartografisch Instituut Bootsma in 1966 (115 x 80 cm, collectie De Wereld aan de Wand).

Omslag van de toelichting van Hofland bij de schoolwandkaart.

Maleisië duiden 'Indonesische infiltratie' aan. De toelichting leert ons dat de Indonesische president Soekarno rond 1964 het in september 1963 gevormde Maleisië als een 'product van het imperialisme' en dus als tegenstander beschouwde. Maar in 1966, het jaar van uitgave,

was de infiltratie alweer verleden tijd. *Falks nieuwskaartenserie* was een geslaagd experiment op het gebied van de thematische schoolwandkaarten, maar voor nieuwskaarten is de uitspraak van de Romeinse dichter en filosoof Lucretius vaak snel van toepassing:

'Het oude ruimt het veld, door 't nieuwe weggedreven.' •

Deze tekst is gebaseerd op het onlangs verschenen boek *De wereld tussen twee stokken: 50 schoolwandkaarten uitgeguld*. Zwolle: WBooks.